

Diktujú spravodajské služby geopolitiku alebo na ňu reagujú?

(Anthony Monckton – bezpečnostný expert, Veľká Británia)

Slovo „geopolitika“ vyjadruje ovplyvňovanie politiky geografiou v globálnom meradle.

Výraz „spravodajské informácie“ vyjadruje informácie, ktoré nemožno získať otvoreným spôsobom, alebo aj, ako mi to raz povedali – „sú to informácie, ktoré ministri nechcú počuť“.

Slovo „služba“ vyjadruje organizáciu, ktorej práca je pre klienta užitočná.

Tieto definície sú dôležité pre dnešnú debatu, v kontexte tohto príspevku sa pokúsim zaoberať touto otázkou: „Do akej miery diktujú spravodajské služby geopolitickú agendu a do akej miery na ňu reagujú?“

Takže podľa teórie tejto definície, práca spravodajskej služby je užitočná pre vládu. To znamená, že nediktuje jej agendu, ale skôr reaguje na požiadavky kladené na ňu politickými vodcami, ktorí sú v podstate jej klientmi. Povaha spravodajských požiadaviek sa mení v závislosti od povahy vlády alebo politikov, ktorí ovládajú službu. Demokracia by mala mať systém kontroly a dohľadu, aby sa zabezpečilo, že spravodajská služba pracuje v súlade so zákonom a v národnom záujme. Ale tento národný záujem sa mení, ak je režim autoritársky, autokratický, alebo ak použijeme slovo, veľmi frekventované v tohtoročných médiách -- „populistický“. Ďalšou témou našej doby je dosah a vplyv sociálnych médií ako aj dopad instantných správ a fotografií. Takže, dopad udalosti, ktorá môže byť taktického charakteru, môže skončiť strategickým účinkom. Preto, spravodajská služba môže ovplyvniť geopolitiku.

Skôr ako sa pozrieme na niektoré tohtoročné udalosti, mali by sme zvážiť povahu spravodajských služieb, o ktorých hovoríme. Z takmer 200 krajín sveta iba hŕstka má globálny potenciál v tradičnom slova zmysle mať potrebu a schopnosť podnikat' operácie po celom svete. Kybersvet je, samozrejme, iný, keďže aj jednotlivec môže mať globálny dopad.

Prečo existujú spravodajské služby? Špiónstvo je údajne druhá najstaršia profesia na svete, keď vodcovia počas celej histórie sa snažili získať výhody nad svojimi protivníkmi, prekabátiť ich a vyhrať vojnu. Existuje zreteľný rozdiel medzi spravodajskou činnosťou v čase vojny a v čase mieru. Spravodajstvo počas vojny má zabezpečiť víťazstvo. Cieľom spravodajskej činnosti počas mieru je vyhnúť sa vojne a udržiavať strategickú výhodu (čo však samé o sebe môže byť príčinou ďalšej vojny).

Keď však dáme na chvíľu nabok globálnych hráčov, musíme sa pozrieť na potreby menších krajín, ako napríklad Slovenska a Česka, ktorých spravodajské požiadavky sa budú líšiť od skutočne globálnych hráčov, avšak ktoré, vzhľadom na regionálne a globálne spojenectvá, stále zohrávajú istú úlohu na svetovej úrovni. Ak však chápeme geopolitiku v jej základnom zmysle ako „geografickú politiku“, väčšina spravodajských služieb sa bude zaoberať svojimi susedmi a nie druhou stranou sveta. Pokiaľ však druhá strana sveta nepríde k nim; či už sú to migranti zo Sahelu alebo investori z Číny. Zmenšenie sveta geografie spôsobené modernými technológiami a dopravnými

prostriedkami znamená, že každý štát potrebuje istý druh globálneho rozhľadu. Pre informované vládne rozhodovanie zohráva silnú úlohu spravodajská analytika.

Pred tromi rokmi by nikto nebol predpovedal, že dôjde k vražde britského občana po pokuse o otrávenie prepusteného ruského bývalého špióna na uliciach Salisbury, alebo k rozštvrteniu saudského novinára na istanbulskej konzuláte. Boli tieto vraždy dielom nekontrolovaných gaunerských služieb alebo výsledkom jasných rozkazov od politických nadriadených? Zrejme sa pravdu nikdy nedozvieme, vieme však, že obe tieto udalosti majú geopolitické dôsledky. Ak by aj tieto činy spáchali nekontrolované prvky spravodajských služieb, konali by podľa svojich predstáv v záujme vlád, ktorým slúžia.

Dopad spravodajských služieb na geopolitiku závisí od rámca legality a dohľadu v ktorom pôsobia, od stupňa ich globálneho dosahu, od pohľadu vlastného štátu na geopolitický význam a rovnováhu síl štátu proti svojim reálnym alebo tak vnímaným rivalom.

Pozrime sa na tie krajiny, ktoré majú globálne ambície, ich spravodajské služby a aký je ich vplyv na geopolitiku.

RUSKO

Hlavný veliteľ armády Spojeného kráľovstva nedávno prehlásil, že Rusko predstavuje pre Britániu väčšiu hrozbu ako ISIS. Hrozba štátom väčšia ako teroristická hrozba. Ruské spravodajské služby sú veľké, agresívne a paranoidné. Majú neustálu zrkadlovú predstavu, predpokladajú, že to čo oni robia iným, robia aj iní im. Postoj Ruska ku geopolitike je ten, že chcú byť uznávaní ako globálna veľmoc. Putin je dôsledný vo svojom názore, že rozpad Sovietskeho sväzu bol ponížením, ktoré Západ využil. Zatiaľ čo Západ hovorí o výhodách mieru a partnerstve, rozširovaním Európskej únie a NATO sa Rusko, či už oprávnene alebo nie, cíti ohrozené. Toto nie je založené na faktoch, ale skôr na emóciách. Je veľmi ťažké prečítať geopolitické emócie. Správanie spravodajských služieb odráža tieto emócie. Vonkajšie agresívne správanie GRU, neustále vnútorné agresívne sledovanie západných diplomatov v Moskve službou FSB a zvýšený počet príslušníkov SVR v zahraničí -- to všetko naznačuje, že Rusko presadzuje svoj veľmocenský mandát, i keď má jeho ekonomika problémy. Ruská vláda vie dobre využívať biznis, diplomaciu, politiku a spravodajskú činnosť kombinovaným spôsobom. Ich aktivity v kyberpriestore iba potvrdzujú, že majú schopnosti a želania ovplyvňovať globálne udalosti pre slávu domoviny. Nestranný pozorovateľ by mohol argumentovať, že ich úsilie je nesmiernym plytvaním ľudského kapitálu s nepochybným talentom, ktorý by bol lepšie využitý prácou pre ekonomickú spoluprácu; v mnohých ohľadoch za posledných 25 rokov bolo Rusko vlajkonosičom nacionalistického populizmu, ktorý sa teraz zakorenil na celom svete. Ich pokusy podkopať Európsku úniu, ovplyvniť voľby v USA, znovu presadiť ovládanie susedných krajín sa konajú čiste z hľadiska politického systému vychádzajúceho z Putinovej minulosti v KGB.

ČÍNA

Znalosti sú všetkým. Aj v Číne dochádza k opätovnému oživeniu nacionalistickej rétoriky, kombinovanej však s ekonomickým rastom a zvýšenými vojenskými

výdavkami, ktoré v posledných desaťročiach nemajú páru. Vlni som bol na jednej konferencii, kde sa čínsky podnikateľ rozhladol po miestnosti na väčšinou bielych západných neoliberalov a povedal, že po tisíce rokov Čína mala vo svete vedúce postavenie. Posledných pár storočí bol v popredí Západ, ale na rozdiel od spoločenstva národných štátov, Čína bola civilizáciou a že Čína sa vracia ako vedúci hráč globálnej politiky. Myšlienky Si Tipinga, zakotvené do ústavy ako aj jeden dlhodobý názor, ktorý si štát jednej strany môže dovoliť, umožňujú Číne výhodne plánovať. Bez prekážok vo forme pravidelných volebných cyklov, ktoré bránia demokratickým vládam v dlhodobých výhľadoch, Číňania uznávajú dva dôležité faktory, ktoré si zasluhujú pozornosť. Prvým je potreba znalostí. Za posledných 70 rokov Západ domýšľavo hovoril, že Číňania sú imitátori a nie inovátori. Majú silnú reputáciu pre priemyselnú špionáž a neuznávajú medzinárodných pravidiel o duševnom vlastníctve. Pokým ich hlad po znalostiach, nech sú ukradnuté, kúpené alebo napodobnené, naďalej rýchlo stúpa, Číňania začali tiež inovovať. Vynálezcovia pušného prachu znovu našli svoj objaviteľský talent. Investujú do superpočítačov a snažia sa zmeniť negatívny pohľad na „Made in China“. Čínske spravodajské služby sú už dlhšie súčasťou túžby štátu po získaní ekonomických znalostí. Mimo ázijského regiónu ich veľmi geopolitika nezaujima, pokiaľ nejde o ekonomické výhody, ako napríklad hlad po afrických prírodných zdrojoch. Zvýšený HDP viedol k zvýšeným výdavkom na obranu a spravodajské služby, ako aj k výraznému opätovnému presadzovaniu sily v Juhočínskom mori. Číňania v súčasnosti predstavujú dlhodobejšiu strategickú a geopolitickú hrozbu pre Západ ako doteraz. Iniciatíva Jeden pás, jedna cesta – nová hodvábná cesta ako aj Východoeurópske ekonomické partnerstvo 16 + 1 vnášajúce nezhody do Európy a pokračujúce využívanie Afriky -- to všetko robí Čínu geopoliticky významnou. Podobne ako v Rusku, ich investície do kyberschopností znamenajú, že čínske spravodajské služby majú globálny význam.

USA

Napriek svojim mnohým chybám, prezident Trump pochopil, že Čína predstavuje hrozbu. Obchodná vojna, ktorú rozpútal má veľa motívov, ale tým hlavným je pokles oceliarskeho priemyslu USA kvôli lacnému čínskemu importu. Ak si to zhodnotíte, že možno niekedy v budúcnosti môžu USA opäť čeliť konvenčnej vojne a ak je veľkou šancou, že tým protivníkom by mohla byť Čína, citlivým miestom je fakt, že váš zbrojný priemysel sa vo veľkej miere spolieha na importovanú čínsku oceľ. Preto Trump zaviedol tarify a zdôvodnil to poukazom na národnú bezpečnosť. Táto obchodná vojna sa teraz rozšírila aj za tému národnej bezpečnosti na skutočne neférové praktiky, ktoré Čína používa v obchode so zvyškom sveta. Jej konkurencieschopnosť spočíva v lacnej pracovnej sile a nízkych materiálových a dopravných nákladoch. Ako im môžu americké alebo európske firmy konkurovať, keď trh nie je férový. Bohužiaľ, nech by aj Trumpovo myslenie bolo logické, jeho správanie a násilnícka taktika nevedú k rozumným dohodnutým východiskám. Dlhodobý dopad obchodnej vojny pochopíme až po čase, ale ako mnohé problémy, má tendenciu viesť k nepredvídateľným a nezamýšľaným následkom či už v rámci USA alebo aj v medzinárodnom meradle. Spravodajské služby USA to majú teraz veľmi ťažké so súčasťou administratívou. Vyšetrovanie ruských vplyvov, výmeny riaditeľov FBI a CIA, a Trumpovo pohrdanie spravodajskými produktami znamenajú, že je možné, že spravodajská komunita USA má v súčasnosti

menší vplyv na politiku, ktorej dominuje prezident, než kedykoľvek v nedávnej minulosti. Muellerovo vyšetovanie je kľúčovou geopolitickou udalosťou. Mohlo by viesť k odvolaniu (impíčmentu) prezidenta a ak dokáže ruskú účasť pri manipulácii volieb, vzťahy Ruska a USA sa vrátia späť do najtemnejších dní studenej vojny. Odstúpenie od zmluvy o jadrových strelách stredného doletu (INF) je ďalším príkladom Trumpovho logického rozhodnutia, ktoré má spravodajské implikácie, spravodajské informácie určite formovali pozadie hodnotenia, že Rusi ignorujú podmienky zmluvy, a tieto informácie zohrajú úlohu pri pochopení ruského potenciálu a zámerov. Stručne povedané, potreba spravodajských informácií pre informovanie politiky ostáva tak vysoká, ako aj v minulosti.

STREDNÝ VÝCHOD – IRÁN A IZRAEL

Zdanlivo neriešiteľná patová situácia v Sýrii a na Strednom Východe, kde sa tisícky rokov historického nepriateľstva znovu prehrávajú akoby v krutom horore na dennom poriadku, ukazuje, že nech si globálne spravodajské služby myslia o sebe, aké sú skvelé, aj tak nedokážu svoje znalosti využiť takým spôsobom, ktorý umožní ich politickým vodcom krízu vyriešiť. Nechcem tu zachádzať príliš do podrobností, zmienim sa iba o tom, že fake news (falošné správy), možnosti kyberpriestoru, historické mýty a slepá intolerancia, to všetko vytvára neustálu nestabilitu a pokračujúcu hrozbu masovej migrácie, ktorú môžu ešte zhoršiť klimatické zmeny. Spravodajské služby Iránu a Izraela majú obidve deštruktívny potenciál a môžu svojimi aktivitami udržiavať animozity, ktoré majú dopady aj ďaleko od ich regiónu.

ZVYŠOK SVETA BEZ EURÓPY

Nechcem tu podniknúť cestu okolo sveta, ale skôr ako sa budeme zaoberať Európou, mal by som sa zmieniť o vzostupe Ázie, okrem Číny, ako o geopolitickej sile, nemá však zodpovedajúce spravodajské služby, pričom treba podotknúť, že Severná Kórea má silný kyberpotenciál. Rast populácie v Afrike predstavuje geopolitickú výzvu Európe na severe, ale ako sa ukazuje v Kamerune a Lýbii, je to kontinent zmietaný vnútornými protikladmi, ktoré nás snád' ovplyvnia iba vtedy, ak nastane zvýšená masová migrácia alebo nedostatok prístupu k vzácnym kovom.

EURÓPA

Nespomenul som to slovo na B – BREXIT. Má geopoliticky nesmierny dopad, ale taktiež v debatách o ňom zvýrazňuje nesúrodú a nejednotnú povahu európskej spravodajskej a bezpečnostnej komunity, v podstate iba dve krajiny v Európe majú skutočne globálne politické potreby, ktorým zodpovedá ich globálny potenciál: Británia a Francúzsko. Odchod Británie od európskeho stola ovplyvní bezpečnostnú spoluprácu, nie však tak dramaticky ako sa niektorí obávajú, keďže veľa spolupráce prebieha na bilaterálnej úrovni. Avšak BREXIT asi nie je tá najväčšia kríza alebo problém, ktorému Európa čelí. Grécka kríza zvýraznila rozkol Sever – Juh, ktorý je ešte dnes viac zvýraznený Talianskom (je možné povedať, že je to väčšia kríza ako Brexit) a stále väčšie sú rozdiely medzi Východom a Západom. Krajiny Východnej Európy majú stále viac skeptických

pohľadov na pravidlá stanovované Bruselom, v mnohých ohľadoch problémy so suverenitou sú rovnaké, akým čelila Británia. Čo to znamená pre spravodajské služby? Tie problémy, o ktoré dnes ide – jednotná mena a imigrácia nie sú tradičné spravodajské požiadavky na služby malých krajín, s výnimkou dopadu na organizovaný zločin. Ukazuje to, že Európa, či už s Britániou alebo bez nej, nedokáže dobre zvládnuť hrozby od Ruska a Číny, ani od túžby Trumpa, aby USA prispievalo menej na obranu Európy. Macronova výzva na európsku armádu je odrazom obavy, že jednotlivé krajiny samotné nie sú schopné poskytnúť istotu, odstrašujúci alebo obranný potenciál, ktorý tento kontinent potrebuje. Kultúrne rozdiely v spravodajskej praxi, jazykové rozdiely a rôzne vnímanie miesta Európy a jej krajín vo svete vytvárajú narušený obraz spravodajských a bezpečnostných služieb.

ZÁVER

Takto sme preklusali globálnou geopolitikou a uzatváram, že teória definície má pravdu. Spravodajské služby sú služby, ktoré slúžia svojim krajinám. Ony samotné neformujú geopolitiku, ale skôr reagujú na jej využitie ich politickými vodcami. Európa potrebuje koherentnejšiu reakciu, ak má čeliť budúcim výzvam od veľkých spravodajských a vojenských mocností.